

Naturhänsyn *som funkar*

Men hänsyn
vid avverkning
löser inte allt

Idag är det rutin att lämna hänsyn vid slutavverkning, men vad vet vi om den faktiska nyttan? En hel del, visar det sig när Skogforsk och SLU nu har sammanställt den genomförda forskningen i synteser.

Text: MATS HANNERZ | Foto: SVERKER JOHANSSON /BITZER | Illustration: ROSE-MARIE RYTTER

Forskningsprogrammet Smart Hänsyn har sammanställt synteser om vad vi vet om olika hänsynsåtgärder.

Synteserna fick under våren stort genomslag i media, och rubriker som ”Nu är det bevisat – naturhänsyn fungerar!” fick fäste i media och sociala forum. Men huvudförfattarna – Skogforsks Jan Weslien och Lena Gustafsson, SLU – uttalar sig mer försiktigt. Sammanställningen handlar inte om att naturhänsynen skulle kunna ersätta behovet av att skydda skog.

– Det är ju glädjande att det finns så mycket forskning som visar på positiva resultat, men vi får inte tro att hänsyn på hyggen löser alla problem för skogens djur och växter, säger Jan Weslien.

120 vetenskapliga studier

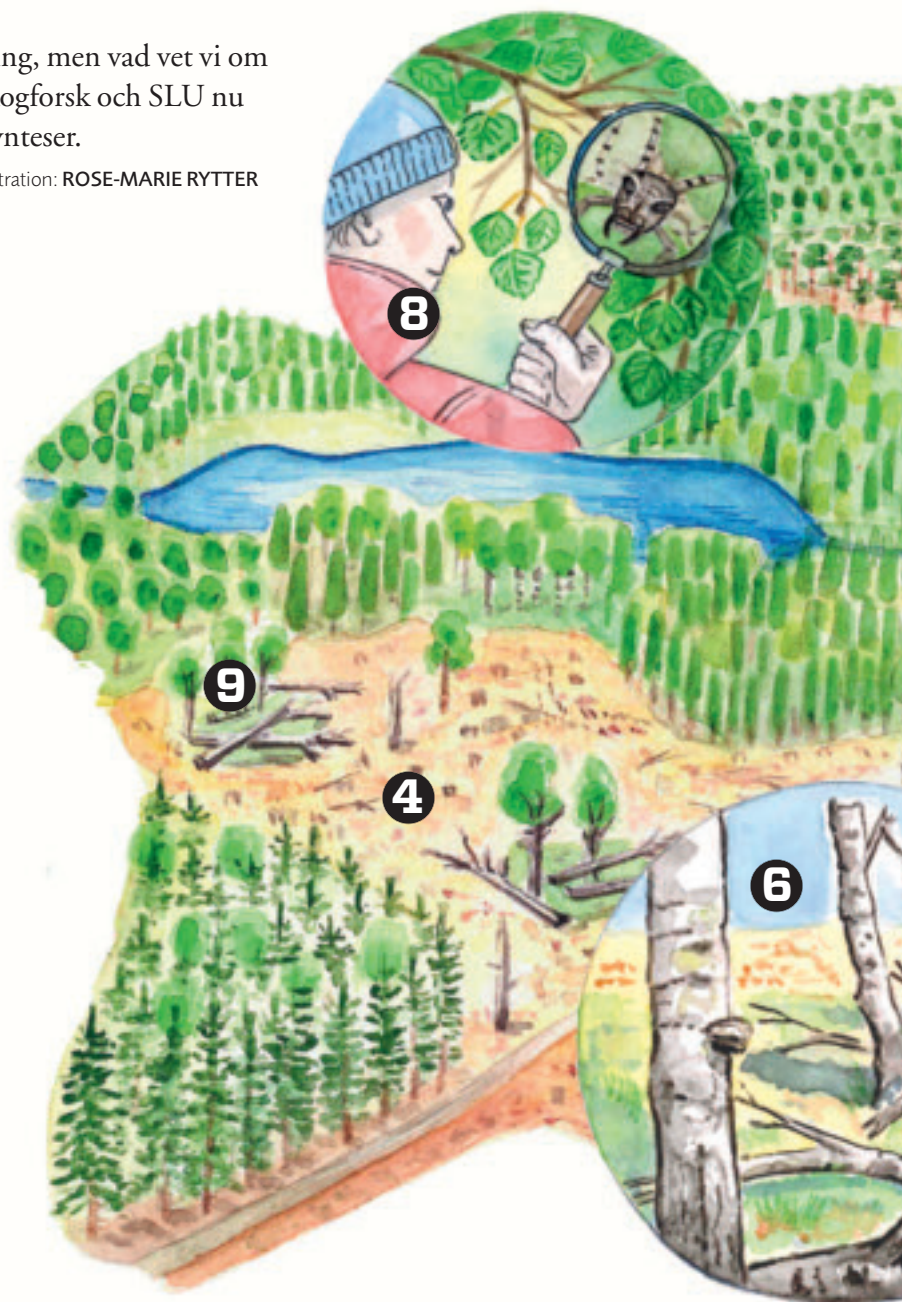
I rapporten har forskarna sammanställt 120 vetenskapliga studier av den faktiska nyttan av att lämna hänsyn på hyggen. Varje studie beskrivs med ett referat så att läsaren ska kunna bilda sig en egen uppfattning. Studierna har sedan vägts samman till synteser och rekommendationer för hänsynsåtgärder som att lämna kantzoner, högstubbar eller aspar på hygget.

Jan och Lena har varit med länge och har också bidragit till flera av studierna själva. Men de blev lite överraskade av den bild som vuxit fram.

– Det är många studier som visar hur värdefullt det är med öppna marker med mycket substrat, säger Lena Gustafsson.

Substratet är viktigt

I flera fall har rödlistade arter klarat omställningen till hygget bra om det bara finns död ved eller trädstammar av lämplig sort för ►

1 | Det finns ofta fler arter i en kantzon än på angränsande hyggen.

2 | Artrikedomen av mossor är särskilt hög där det finns mycket lågor och stenar. Många arter i sådana miljöer är särskilt känsliga för avverkning.

3 | Färre träd faller i stora än i små hänsynsytor. Överlevnaden av vissa rödlistade mossor och lavar är högre i skuggigt placerade hänsynsytor, till exempel norr om uppvuxen skog.

Närheten till skog ökar också spridningsmöjligheten för skogsarterna.

4 | Naturhänsyn gynnar arter knutna till döda och äldre levande träd i öppna miljöer. Sådana miljöer finns till exempel i små hänsynsytor med såväl döda som levande träd.

5:1 | Många skalbaggar trivs i öppet stående högstubbar i uppväxande skog.

5:2 | En hel del mossor och lavar som finns på aspar och ekar gynnas

av ljusa och öppna skogar.

5:3 | En del skalbaggar, mossor och lavar föredrar skuggiga miljöer.

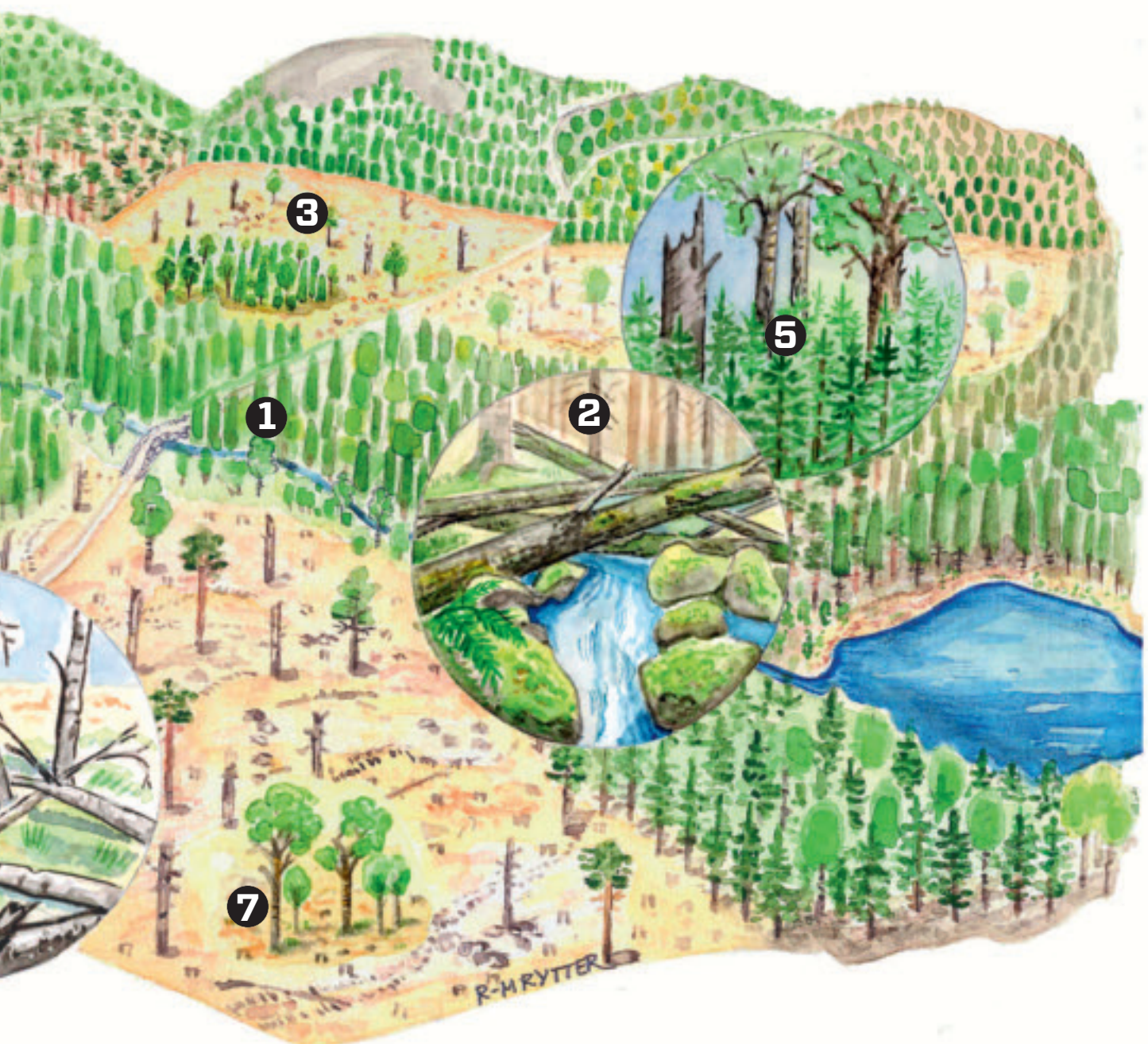
6 | En del sällsynta skalbaggar som lever i döda träd på hyggen är vanligast när det finns mycket av det trädslag de är beroende av.

7 | Såväl stora som små aspar är viktiga miljöer för mossor. Överlevnaden av ovanliga mossor och lavar är ofta högre på nord- än sydsidan av stammarna. Levande aspar som

sparas dör ofta under hyggesfasen och utnyttjas av sällsynta skalbaggar och svampar.

8 | Tillgång till mycket information om beståndets naturvärde ökar möjligheterna till en kostnadseffektiv utformning av naturhänsynen.

9 | Ett flertal studier visar att många skogslevande arter klarar sig bättre på hygget om det finns lämnad naturhänsyn jämfört med om det är kalt.

arterna. Svampar som knölticka och lavar som garnlav, grenlav och violettgrå tagellav har betraktats som specialister beroende av gammal skog. De har visat sig klara hänsynshygget bra, och rödlistade arter har ibland kunna nykolonisera lämnade hänsynsträd och fällda trädstammar.

– För en del vedlevande svampar och lavar verkar tillgången till substrat vara viktigare än skogsmiljön i sig. Vi har ju sett att till exempel den rödlistade lunglaven klarar sig utmärkt på nordsidan av aspar på hygget, säger Lena Gustafsson.

Jan Weslien har också slagits av att högstubbar på hyggen är så viktiga för hotade skalbaggar som den större flatbaggen. Trots att högstubbar utgör en mycket liten del av all död ved i ett skogslandskap fyller de en viktig funktion.

– Med högstubbar återskapar vi den solbelysta stående veden som många arter, inte minst insekter, är beroende av. I naturlandskapet uppstod denna vedtyp efter stormar och bränder, men idag är den ovanligare, säger han.

Båda är noga med att påpeka att hänsynen inte räcker för alla arter, särskilt inte om för lite lämnas. Känsliga arter som levermossor är beroende av en jämn och fuktig miljö, och det finns fåglar som verkar kräva större sammanhängande skogsområden.

– En genomtänkt naturhänsyn måste innefatta både skyddade områden och detaljhänsyn i den brukade skogen, säger Lena Gustafsson.

Se till mer än ett hygge

Båda professorerna understryker att den gällande lagstiftningen och certifieringsreglerna har tillkommit efter mer eller mindre välgrundade gissningar om hänsynens effekter.

– Idag kan vi ge mer kvalificerade råd, även om vi har mycket kvar att lära. Ett råd är att prioritera hänsynen beroende miljön i området. I ett kärnområde för asp kan det vara viktigare att spara många aspar på hygget än att fördela de lämnade träden på många olika trädslag, säger Jan.

De slår båda fast att smart hänsyn inte kan se till bara ett hygge i taget. Hela landskapets utseende har betydelse för om arter ska klara sig.

– Det är förstås en utmaning för dem som skapar regelverken, men jag tror vi skulle kunna göra bättre prioriteringar om lagar och standarder tar hänsyn till de sammanlagda åtgärderna på en fastighet i stället för på de enskilda avverkningsobjekten, säger Jan Weslien.

Andra råd som kommer fram i synteserna är att spara hänsynsytor i nära anslutning till gammal skog, och helst i skuggiga, nordvända lägen, att spara mer högstubbar av lövträd, och att inte bara lämna stora utan också små aspar.

– Sen finns förstås självklara råd som att

” Vi skulle kunna göra bättre prioriteringar om lagar och standarder tar hänsyn till de sammanlagda åtgärderna på en fastighet i stället för på de enskilda avverkningsobjekten.

” Det finns studier som visar att mycket av den döda veden förstörs av markberedning eller vid skörd av skogsbränsle.

inte förstöra hänsynen. Det finns studier som visar att mycket av den döda veden förstörs av markberedning eller vid skörd av skogsbränsle. Här måste det till bättre instruktioner till förarna, och instruktionerna måste följa med till dem som sköter ungskogen och gallringsskogen, säger Lena Gustafsson.

Mer långtidsstudier

Är det färdigforskat om hänsyn nu? Nej, säger båda med eftertryck.

– Forskningen har bara skrapat på ytan. Många av studierna ger ögonblicksbilder av hur det ser ut efter en avverkning. I våra längre tidsstudier av högstubbar kunde vi till exempel se hur miljön förändrades och hur arter vandrade in efter flera år. Vi skulle behöva betydligt fler långsiktiga studier. Kan hänsynsytan till exempel fungera som en livbåt för skogslevande arter, och kommer arterna där att sprida sig till den nya skogen? undrar Jan Weslien.

Bägge efterlyser också mer forskning på fler trädslag, exempelvis finns det få studier på tall trots att trädslaget är så vanligt i landet.

– Jag skulle också vilja se fler studier av hur hyggen påverkar ekosystemfunktionerna. Vad händer med mykorrhizasvamparna, återhämtar de sig efter hyggesfasen? Och hur påverkar hyggena människors upplevelser, det borde gå att göra hyggen riktigt strövvänliga, tror Lena Gustafsson.

Svårt med tröskelvärden

En av de vanligaste frågorna forskarna får är hur mycket hänsyn som krävs, och svaret är att det beror på. Några forskare som har försökt räkna ut tröskelvärden för död ved i skogen eller hur många träd som måste lämnas på hygget, men det beror på arterna och hur landskapet ser ut.

Mer hänsyn än idag ger mer mångfald, det är forskarna övertygade om. Men om vi drar det vidare till 100 procent hänsyn, det vill säga lägger ner skogsbruket?

– Då tror jag att vi får ett fattigare landskap utan variation, fortfarande finns många arter som behöver de öppna, soliga hyggena med rikligt med döda och levande träd i den brukade skogen, säger Lena Gustafsson.

Alla synteser finns samlade i rapporten "Naturhänsyn vid avverkning – en syntes av forskning från Norden och Baltikum".

LÄS MER:
www.slu.se/smarthansyn-synteser